
Teresa Szot-Gabrys*

Modelowanie w rachunkowości. Wymiar teoretyczny i praktyczny

Nadesłany: 18 czerwca 2010 r.

Zaakceptowany: 22 września 2010 r.

Streszczenie

Rachunkowość w ujęciu teoretycznym stanowi dyscyplinę naukową, opierającą się na określonych paradygmatach. W aspekcie praktycznym rachunkowość przejawia się poprzez prowadzenie systemu pomiaru wielkości ekonomicznych, który działa w konkretnym podmiocie gospodarczym. Cechą rachunkowości jest jej elastyczność i umiejętność dostosowania się do potrzeb informacyjnych odbiorców informacji.

Jednym z głównych nurtów w rozwoju teorii i praktyki rachunkowości jest obejmowanie pomiarem ekonomicznym dziedzin do tej pory nie objętych systemem rachunkowości (dotyczy to np. małych firm, gospodarstw rolnych, kapitału ludzkiego), co wymaga opracowania odpowiedniego modelu teoretycznego i praktycznego. W artykule zagadnienie modelowania w rachunkowości zostało zobrazowane na przykładzie modelu rachunkowości opracowanego dla małych firm, tj. podmiotów gospodarczych, które zgodnie z przepisami prawa nie mają obowiązku prowadzenia rachunkowości.

Wprowadzenie

Cechą każdej dyscypliny naukowej jest ciągły proces doskonalenia metodologii, która pozwala na powiększanie zasobów wiedzy w ramach tej dyscypliny. Rachunkowość jako nauka i dziedzina praktyczna wypełnia te wymogi. Od czasów Starożytności, poprzez Średniowiecze, okres rewolucji przemysłowej, po czasy współczesne obserwuje się stały rozwój tej dziedziny w wymiarze praktycznym – oparty na zachowaniu podstawowego paradygmatu, jakim jest dualne postrzeganie majątku, jakim dysponuje wyodrębnio-

* Dr, adiunkt, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny (d. Akademia Podlaska) w Siedlcach.

ny podmiot rachunkowości, czyli jako zasobów odzwierciedlanych poprzez aktywa oraz kapitałów, które finansują te zasoby.

Rachunkowość jest dyscypliną naukową, opierająca się na zestawie paradygmatów i zasad, jednakże w aspekcie praktycznym jest dziedziną elastyczną, bowiem dostosowuje się do potrzeb praktyki gospodarczej, a jej rolą, uogólniając, jest dokonywanie systematycznych pomiarów ekonomicznych, co umożliwia ostatecznie odzwierciedlanie sytuacji majątkowej i finansowej analizowanego podmiotu oraz wyniku finansowego zrealizowanego przez ten podmiot. Doskonalenie systemu pomiaru oraz objęcie pomiarem ekonomicznym dziedzin do tej pory nie objętych pomiarem stanowi współcześnie główny nurt rozwoju teorii i praktyki rachunkowości. Z rozwojem teorii musi iść w parze rozwój systemów rachunkowości stosowanych w praktyce, stanowiących wyraz wdrożenia nowych rozwiązań do praktyki gospodarczej. Proces transformacji teorii do praktyki wymaga zastosowania stosownej metodologii i tym aspektem poświęcone są rozważania zawarte w tym artykule. Celem artykułu jest analiza metodologicznych podstaw projektowania systemu rachunkowości w praktyce. Zagadnienie to zostanie zobrazowane na przykładzie systemu rachunkowości opracowanego dla małych firm, tj. podmiotów gospodarczych, które nie prowadzą obligatoryjnie rachunkowości.

1. Mała firma oraz potrzeba wprowadzenia pomiaru zysku

„Każda jednostka stara się tak zatrudnić swój kapitał, aby jego produkt osiągnął największą wartość (...) Celem każdego jest (...) własne bezpieczeństwo i własny zysk”. (Smith, 1776, cyt. za: Samuelson i Marks, 1998: 436). Myśl wielkiego ekonomisty Adama Smitha dobrze obrazuje sytuację rozwoju prywatnej, drobnej przedsiębiorczości w Polsce, która zaczęła się rozwijać po zmianie systemu społeczno-ekonomicznego. Rozważania w tym opracowaniu dotyczą małych firm – podmiotów, które można wyodrębnić z populacji mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Pod pojęciem mała firma rozumie się podmiot, który nie podlega prawu bilansowemu zawartemu w ustawie o rachunkowości i nie prowadzi ksiąg rachunkowych. Zgodnie z ustawą, zwolnieni z prowadzenia pełnej rachunkowości są przedsiębiorcy, którzy prowadzą działalność gospodarczą jako osoby fizyczne, spółki jawne, spółki partnerskie albo wspólnicy spółki cywilnej, jeśli ich przychody w poprzednim roku obrotowym ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych były niższe niż równowartość w walucie polskiej 1 200 000 EUR. Obowiązki rachunkowe małych firm ograniczają się jedynie do prowadzenia ewidencji na potrzeby rozliczeń podatkowych. W konsekwencji nie prowadzenia pełnej rachunkowości, przedsiębiorcy działający w formie małych firm nie mają istotnych informacji o efektach swojego działania, a mianowicie o wielkości zaangażowanego w działalność gospodarczą kapitału, tempa jego pomnażania oraz okresowego wyniku finansowego – zysku, bowiem ewidencja podatkowa nie generuje tego rodzaju informacji. Pomiar tych wielkości ekonomicznych ma natomiast zasadnicze znaczenie dla oceny efektywności prowadzenia działalności gospodarczej, a także sterowania ekonomiką firmy.

Pomiar zysku ekonomicznego jest zasadniczym celem funkcjonowania systemu rachunkowości działającego w jednostce gospodarczej. Rachunkowość jako jedyna dyscy-

plina ekonomiczna rozwija się w teorii i praktyce (nauka i systemy rachunkowości), aby w sposób systematyczny dokonywać pomiaru okresowego wyniku finansowego. Praktyka rachunkowości w podmiotach gospodarczych kształtuje się pod wpływem tradycji i osiągniętego stanu teorii rachunkowości.

Rachunkowość w aspekcie teoretycznym stanowi dyscyplinę ekonomiczną zajmującą się identyfikacją wielkości ekonomicznych oraz teorią ich pomiaru i analizy. Istotą tego pomiaru jest stosowanie stałego zbioru podstawowych zasad. Wielkości te charakteryzują działalność gospodarczą jednostki ekonomicznej w ujęciu retrospektywnym i perspektywnym.

Cele i zadania rachunkowości mają zatem charakter uniwersalny, dotyczą więc każdego typu jednostek gospodarujących, także tych działających na niewielką skalę. Ewidencja prowadzona przez małe firmy nastawiona jest na dostarczanie informacji na cele podatkowe. Brak jest natomiast wiedzy o majątku firmy, kapitałach oraz wypracowanym zysku, a te informacje o sytuacji ekonomicznej są ważne dla każdego przedsiębiorcy. Uzasadnione jest więc poszukiwanie alternatywnego rozwiązania dla małych firm, czyli takiego systemu rachunkowości, który pozwoli na tworzenie istotnych informacji ekonomiczno-finansowych, a jednocześnie będzie systemem prostym w praktycznym stosowaniu, uwzględniającym istniejące w tego rodzaju firmach uwarunkowania, w zgodzie z zasadami ekonomiki informacji. Na system rachunkowości składają się metody i procedury, środki techniczne stosowane przez zasoby ludzkie do tworzenia informacji finansowych. Ponieważ systemy rachunkowości stale ewoluują i dostosowują się do zadań, jakie formułują przed nimi uczestnicy życia gospodarczego, możliwe jest także opracowanie systemu rachunkowości dla małych firm, odmiennego i prostszego niż stosowana w firmach prawa bilansowego księgowość, oparta na zasadzie podwójnego księgowania.

2. Cechy rachunkowości jako nauki i działalności praktycznej – wymiar teoretyczny i praktyczny rachunkowości

W celu pomiaru przyrostu kapitału i systematycznego dokonywania rozrachunków przez podmioty gospodarcze, wykształcił się system rachunkowości, który od samego początku opierał się na określonych, podstawowych zasadach, a jego praktycznym przejawem była respektująca te zasady ewidencja operacji gospodarczych. System ten ewoluował, co ma miejsce także dziś, dostosowując się do potrzeb jednostek gospodarujących w zmieniającym się otoczeniu i do potrzeb odbiorców powstającej informacji w postaci sprawozdań finansowych, bowiem podstawowym zadaniem rachunkowości było i jest odzwierciedlenie działalności gospodarczej jednostki oraz pomiar osiągniętych efektów ekonomicznych.

W wyniku rozwoju rachunkowości wykształciła się jej teoria i praktyczne systemy. W literaturze przedmiotu rozróżnia się więc naukę rachunkowości i systemy rachunkowości działające w konkretnych jednostkach gospodarczych. W opracowaniach naukowych z zakresu rachunkowości można spotkać szereg definicji rachunkowości, które podkreślają aspekty teoretyczne i praktyczne tej dziedziny. Poglądy na temat, czym jest rachunkowość i przegląd definicji rachunkowości sformułowanych zarówno przez polskich

i zagranicznych autorów zawierają między innymi prace W. Brzezina (Brzezina, 1995, 1997, 2000) i innych autorów (Szychta, 1996; Kurek i Zielińska, 1998: 11–18).

Zgodnie z definicją Amerykańskiego Stowarzyszenia Rachunkowości, rachunkowość jako nauka stanowi dyscyplinę ekonomiczną, zajmującą się teorią pomiaru ekonomicznego i teorią analizy wielkości ekonomicznych, charakteryzujących działalność gospodarczą jednostki ekonomicznej w ujęciu retrospektywnym i prospektywnym. Istotą tego pomiaru jest respektowanie ogólnie przyjętych podstawowych założeń i zasad (Dobija, 1999: 11). Praktyka rachunkowości, która ma swoje źródło w naukowej teorii rachunkowości i wielowiekowej tradycji, dotyczy zawsze konkretnego podmiotu gospodarczego, który posiada określony kapitał i dysponuje określonym majątkiem, realizowana jest poprzez system rachunkowości. System rachunkowości stanowią metody i procedury oraz środki techniczne i zasoby ludzkie systematycznie stosowane do tworzenia kwantytatywnej informacji finansowej. Poprzez system rachunkowości, który jest zbiorem metod i technik identyfikowania, mierzenia i komunikowania informacji ekonomicznych, realizowana jest procedura przetwarzania danych dotyczących operacji gospodarczych w informację finansową, aby różne osoby zainteresowane oraz decydenci mogli dokonywać prawidłowych, racjonalnych ocen przy podejmowaniu decyzji. Funkcją systemu jest dostarczanie kwantytatywnej finansowej informacji o jednostce ekonomicznej, użytecznej przy dokonywaniu wyboru między alternatywnymi sposobami działania.

Działający w jednostce gospodarczej system rachunkowości spełnia także szereg innych funkcji: sprawozdawczą, homeostatyczną, podatkową, komunikacyjną, dowodową, statystyczną, a także kulturotwórczą, bowiem poziom rozwoju rachunkowości jest pochodną poziomu rozwoju gospodarki państwa i świadomości ekonomicznej przedsiębiorców. Uwzględniając aspekt teoretyczny i praktyczny należy stwierdzić, iż rachunkowość służy nie tylko ewidencji operacji gospodarczych, pomiarowi głównych wielkości ekonomicznych i sporządzaniu sprawozdań finansowych, ale też wykorzystaniu powstałej w ten sposób informacji do analizy retrospektywnej i prospektywnej działalności przedsiębiorstwa, a także podejmowaniu zasadnych decyzji zarządczych. Rachunkowość spełnia powyższe zadania, bowiem jest to jedyna dyscyplina ekonomiczna, która w sposób ciągły tworzy dane o operacjach gospodarczych, i w ramach której dokonuje się systematycznego pomiaru ekonomicznych efektów gospodarowania firmy.

Podejście do rachunkowości w dwóch poziomach: teoretycznym i praktycznym jest podstawą metodologiczną modelowania rachunkowości dla małych firm, zgodnie z celem tego opracowania. Modelowanie to doprowadziło do wypracowania na gruncie ogólnej teorii, koncepcji rachunkowości dla małych firm oraz adekwatnego do tej koncepcji systemu ewidencyjnego.

Kapitał i wynik finansowy (zysk lub strata) są zasadniczym przedmiotem pomiaru w systemach rachunkowości działających w jednostkach gospodarczych oraz przedmiotem rozważań w ramach nauki rachunkowości. Modelowanie rachunkowości dla małych firm polegało zatem na poszukiwaniu metody efektywnego pomiaru tych kategorii ekonomicznych w małych firmach.

3. Modelowanie w rachunkowości – przesłanki teoretyczne

Rozpatrując zadania rachunkowości zarówno w aspekcie teoretycznym, jak też praktycznym, należy stwierdzić, że zajmuje się ona pomiarem wielkości ekonomicznych. Uwzględniając pomiar jako punkt odniesienia można zestawić cztery główne kierunki badań teoretycznych w rachunkowości (Dobija, 1988: 31):

- zagadnienia rozwoju metodologii pomiaru ekonomicznego wielkości charakteryzujących działalność podmiotu;
- zagadnienia rozszerzania pomiaru na dziedziny nie objęte dotychczas pomiarem ekonomicznym;
- zagadnienia tworzenia i doskonalenia systemu informacji ekonomicznej;
- zagadnienia doskonalenia techniki zapisu, przetwarzania i prezentacji wyników procesów pomiarowych.

W odniesieniu do wymienionych głównych kierunków badań teoretycznych w rachunkowości, problematyka sformułowania adekwatnego do uwarunkowań małej firmy modelu pomiaru kapitału i zysku wpisuje się przede wszystkim do drugiego i trzeciego nurtu badań. Celem tego modelu jest, jak już powiedziano, urzeczywistnienie pomiaru kluczowych kategorii ekonomicznych w ramach rachunkowości dla jednostek gospodarczych, dla których obecnie nie istnieje odpowiedni system pomiaru.

Zgodnie z Y. Ijiri (1972: 446), teorie rachunkowości są konstruowane, aby zrealizować dwa główne cele:

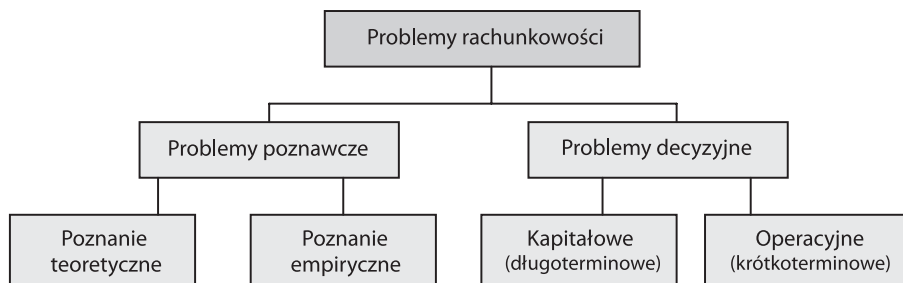
- opis istniejącego systemu rachunkowości, lub
- udoskonalenie tego systemu.

Pierwszy wskazany przez autora zakres badań wymaga podejścia pozytywnego, w ramach którego badacz dąży do formułowania uogólnień istniejących praktyk rachunkowości. Natomiast próby udoskonalenia systemu rachunkowości wpisują się w nurt podejścia normatywnego, a ich główną przesłanką jest poprawa istniejącego stanu rzeczy. Badania takie prowadzą do kształtowania rzeczywistości w system lepiej funkcjonujący niż dotychczas i przy jasno określonych kryteriach postępu. W tym podejściu teoretycznym dąży się między innymi do objęcia pomiarem ekonomicznym jednostek, które z rozwiązań, jakie daje rachunkowość, dotychczas nie korzystają. Realizacja tego rodzaju idei została opisana w tym opracowaniu.

W ramach rachunkowości można rozwiązywać problemy, które zgodnie z systemową klasyfikacją M. Mazura (1999: 97) dzielą się na problemy poznawcze i decyzyjne. W oparciu o tę klasyfikację można dokonać podziału problemów rachunkowości, co jest przedstawione na rys. 1.

Zgodnie z tym podziałem sformułowanie modelu rachunkowości dla małych firm, co przyjęto za główny problem badawczy tego opracowania, jest problemem natury poznawczej, który rozwiązuje się w drodze poznania teoretycznego. Natomiast zastosowanie sformułowanego modelu i opracowanego dla niego systemu rachunkowości stanowi problem decyzyjny, którego rozwiązanie umożliwia osiągnięcie postulowanych celów. Funkcjonowanie modelu w praktyce tworzy zbiory systemowej informacji (poznanie empiryczne) w odniesieniu do tych jednostek. W rezultacie uzyskuje się bardziej obszerne zbiory informacji dla tych jednostek, niż to zapewniają obecnie funkcjonujące w małych

Rys. 1. Podział problemów rachunkowości

Źródło: Szot-Gabryś, 2008: 57.

firmach rozliczenia podatkowe i tworzy się podstawę do rozwiązywania problemów decyzyjnych przez posiadaczy pożądaných informacji.

4. Metodologie badawcze w rachunkowości

Cechą każdej dyscypliny naukowej jest właściwa dla niej metodologia badań i zakres pojęciowy. Nowa dyscyplina naukowa powstaje wtedy, gdy określi się dziedzinę danej nauki i zjawiska w ramach dziedziny, którymi się ona zajmuje. Kryterium wydzielenia dyscypliny naukowej jest jej własny przedmiot i podmiot badań. Rachunkowość dopiero od połowy XX wieku jest traktowana jako dyscyplina naukowa. Przez stulenia postrzegana była przede wszystkim jako działalność praktyczna, rzemiosło, co najwyżej umiejętność, a nie nauka. Obecnie rachunkowość jest nie tylko rodzajem działalności praktycznej, lecz przede wszystkim dyscypliną naukową (Wójtowicz, 2000: 133). Zrodziło to dyskusję naukową nad przedmiotem rachunkowości oraz właściwą dla tej nauki metodologią badań. W wyniku prac Amerykańskiego Stowarzyszenia Rachunkowości nad metodologią badań naukowych właściwą dla rachunkowości, wyróżniono dwa podejścia badawcze: pozytywne i normatywne (Ijiri, 1972: 444–455).

Pozytywna (opisowa) teoria rachunkowości opisuje i wyjaśnia procesy zachodzące w praktyce rachunkowości. Celem konstruowania modeli opisowych jest więc odzwierciedlenie w sposób uproszczony faktów i procesów zachodzących w rzeczywistości. Proces konstrukcji modelu opisowego odbywa się dwustopniowo. Pierwszym etapem jest obserwacja zjawisk ze świata realnego, drugim jest indukcja, czyli uogólnienie wyników poczynionych obserwacji. Badania empiryczne przy stosowaniu tej metody polegają na wysuwaniu hipotez i ich sprawdzaniu na podstawie przeprowadzonych wywiadów, ankiet i eksperymentów kontrolowanych, zaś do weryfikacji hipotez stosuje się metody ekonometryczne i statystyczne. Celem weryfikacji modelu opisowego jest wykazanie, że faktycznie odzwierciedla on rzeczywistość, dla jakiej był konstruowany. Model powinien zatem zapewniać możliwość prognozowania zjawisk, które opisuje.

Celem formułowania modeli normatywnych jest stworzenie uproszczonego obrazu rzeczywistości takiej, jaka według badacza być powinna. W podejściu normatywnym po-

stuluje się zatem pożądane stany rzeczy, projektuje się model rzeczywistość odpowiadający poczynionym założeniom, mając na uwadze osiągnięcie pożądanych celów. Konstrukcja modelu normatywnego odbywa się dwustopniowo. Pierwszym krokiem jest sformułowanie celów, którym model ma służyć, w kontekście rozpoznania istniejącej rzeczywistości, a pożądanego jej stanu. Następnym krokiem jest dedukcyjna budowa modelu na podstawie ustalonych założeń wynikających z funkcji celów, którym model ma służyć. Model powinien umożliwiać określenie pożądanych praktyk rachunkowości. Weryfikacja modelu odbywa się na gruncie analizy teoretycznej, która wykazuje logiczną niesprzeczność modelu oraz na drodze empirycznej, poprzez wykazanie stosowności praktycznej modelu oraz korzyści wynikających z jego zastosowania w kontekście postawionych celów.

Celem tego opracowania jest wskazanie podstaw teoretycznych i praktycznych (modelowania) sformułowania modelu rachunkowości dla małych firm, co z punktu widzenia metodologii nauki rachunkowości odpowiada podejściu normatywnemu. Model rachunkowości w tym przypadku jest narzędziem dla realizacji celu praktycznego, a mianowicie dokonywania pomiaru istotnych w działaniu małych firm wielkości ekonomicznych: zysku oraz wartości majątku, kapitału i tempa jego przyrostu. Pomiar ten dokonywany jest poprzez wykorzystanie odpowiedniego systemu rachunkowości.

5. Pojęcie systemu i cechy systemu w rachunkowości

Z ogólnej definicji systemu wynika, że jest to skoordynowany układ elementów, zbiór tworzący pewną całość uwarunkowaną stałym, logicznym uporządkowaniem jego części składowych (Słownik ..., 1989: 387). System oznacza także całokształt zasad organizacji, ogół norm, przepisów i reguł stosowanych w danej dziedzinie, czy też określone metody działania dla wykonywania określonych czynności. System rachunkowości umiejscowiony jest w szerszym systemie informacyjnym przedsiębiorstwa. Podstawowymi komponentami systemu informacyjnego są: zbiór nadawców informacji, zbiór stosowanych w systemie metod i środków technicznych, zbiór (zbiory) informacji, zbiór kanałów przepływu informacji, zbiór odbiorców informacji (Nowak, 1996: 207). Natomiast z punktu widzenia organizacji i techniki stosowania (Turyna, 1999: 13): „Rachunkowość jest systemem informacyjnym. Oznacza to, że w jej skład wchodzi między innymi zasoby informacji zorganizowane w postaci księgi głównej i ksiąg pomocniczych, dokumentów księgowych, itp., określone metody, techniki i procedury gromadzenia, przetwarzania i prezentacji informacji odbiorcom, środki techniczne wspomagające proces informacyjny, odbiorcy informacji finansowej i inne elementy. W takim kontekście system informacyjny określa ramy techniczne i organizacyjne dla rachunkowości”.

Praktyczna strona rachunkowości wyrażana przez system jest odzwierciedleniem koncepcji rachunkowości opracowanej dla danej jednostki. „System rachunkowości jest zbiorem metod i technik identyfikowania, mierzenia i komunikowania informacji ekonomicznych, aby różne osoby zainteresowane oraz decydenci mogli dokonywać prawidłowych, racjonalnych ocen przy podejmowaniu decyzji. Jego funkcją jest dostarczanie kwantytatywnej finansowej informacji o jednostce ekonomicznej, użytecznej przy doko-

nywaniu wyboru między alternatywnymi sposobami działania” (Dobija, 1999: 11). Z powodu przyjętego celu, jakiemu ma służyć model rachunkowości dla małych firm, skupiono się w tym opracowaniu na zasadniczej informacji, jaka ma być dostarczana z systemu, to znaczy informacji o wielkości zysku i przyroście majątku i kapitału. Produktem pracy systemu jest więc generowanie informacji o wielkościach bilansowych.

W firmach prawa bilansowego ustawa o rachunkowości reguluje zasady i procedury rachunkowości finansowej, jednak są one zbyt skomplikowane i pracochłonne jak na potrzeby małej firmy. Postępując za przytoczoną definicją systemu, w jego projektowaniu dla małej firmy należy zatem uwzględnić:

- metody i procedury (mówią, co i jak należy robić),
- środki techniczne (wskazują, jakimi narzędziami),
- zasoby ludzkie (jaka wiedza i umiejętności są konieczne).

W następnej części opracowania zaprezentowany zostanie system ewidencyjny opracowany dla małych firm oraz jego organizacja. System ten został zaprojektowany przy respektowaniu przytoczonego powyżej określenia systemu rachunkowości.

W poszukiwaniu odniesień ogólniejszej natury, dotyczących cech modelu rachunkowości dla małych firm w porównaniu do systemu pełnej rachunkowości, warto przytoczyć pogląd M. Dobii: „Różni uczeni określają rachunkowość jako system obserwacji, pomiaru i klasyfikacji zdarzeń gospodarczych, ich odbicia i spójnego ujęcia w strukturze powiązanych z sobą kont¹, który uogólnia informacje konieczne do zarządzania i kontroli działalności gospodarczej” (Dobija, 1997a: 28). W przytoczonym określeniu przewija się rozumienie rachunkowości jako systemu, który działa w konkretnej jednostce i który służy jej ekonomicznym celom. Zwarte określenie tego systemu i jego węzłowych cech odnajdujemy w wyszczególnieniu podanym przez E. Burzym (1980: 13–14). Według autorki system rachunkowości odznacza się:

- zdolnością adaptacji do specyficznych warunków działania podmiotu gospodarczego;
- zdolnością do równoległego pełnienia różnych funkcji oraz realizacji różnych zadań szczegółowo wyodrębnionych w ramach celu głównego;
- przydatnością do wykorzystania w tworzeniu liczbowego obrazu opartego zarówno na wielkościach rzeczywistych, jak też przewidywanych;
- zdolnością dostosowania się do różnych technik i form ewidencji.

Modelowanie rachunkowości dla określonej grupy podmiotów – małych firm, nieobjętych prawem bilansowym jest potwierdzeniem przytoczonych cech systemu rachunkowości i wskazuje na możliwości jego dostosowanie do określonych potrzeb informacyjnych.

6. Cele i funkcje rachunkowości dla małych firm

Rachunkowość w wymiarze praktycznym winna spełniać szereg funkcji. „Ze względów metodologicznych rachunkowość jest nauką, a równocześnie jest ona zorientowana

¹ Rejestrów, w przypadku systemu rachunkowości dla małych firm.

na cel prowadzenia, którym przede wszystkim jest dostarczanie użytecznych informacji o jednostce gospodarczej i jej otoczeniu” (Sawicki, 1999: 17). Wskazanie celów i funkcji rachunkowości dla małych firm z metodologicznego punktu widzenia jest jednocześnie wskazaniem funkcji celu, dla którego budowany jest model rachunkowości dla tych jednostek. Zatem jako cel modelowania rachunkowości dla małych firm przyjęto urzeczywistnienie pomiaru kluczowych kategorii ekonomicznych i finansowych, jakimi są kapitał i okresowy zysk ekonomiczny oraz umożliwienie ich analizy i prognozy. Modelowanie rachunkowości dla małych firm oznacza sformułowanie modelu teoretycznego oraz opracowanie dla niego systemu ewidencyjnego. Jakie cele i funkcje winien realizować model rachunkowości dla małych firm? Poszukując odpowiedzi na to pytanie, warto odnieść do celów i funkcji rachunkowości prawa bilansowego i uwzględnić specyfikę małych firm.

Rachunkowość to proces identyfikacji, pomiaru i komunikowania informacji ekonomicznych jednostki gospodarczej umożliwiających użytkownikom tych informacji dokonywanie ocen i podejmowanie decyzji (Weetman, 1999: 4). Jak zatem wynika z powyższej definicji rachunkowość spełnia przede wszystkim funkcję informacyjną, która polega na gromadzeniu i tworzeniu zbiorów informacji potrzebnych decydentom (Messner, 1999: 118). Dzięki temu możemy oceniać efektywność działania jednostki gospodarczej, poznać jej strukturę finansowania oraz odpowiedzieć na pytanie dotyczące możliwości regulowania zobowiązań wobec kontrahentów, czy kredytodawców oraz ocenić jej możliwości pozyskiwania w przyszłości źródeł finansowania (MSR, 1999: 50). Celem rachunkowości jest zatem dostarczanie informacji niezbędnej, zrozumiałej i przydatnej różnym użytkownikom. Cele i funkcje rachunkowości mają charakter uniwersalny, co oznacza, że rachunkowość małych firm powinna także dostarczać zestawu informacji ekonomicznych do okresowej oceny zyskowności majątku małej firmy i prognozy stanu jej ekonomiki w przyszłości. „W praktyce istotne jest takie funkcjonowanie rachunkowości, aby dawała ona prawdziwy i rzetelny obraz (ang. *true and fair view*) stanu majątkowego, sytuacji finansowej i wyników działalności gospodarczej jednostki” (Sawicki, 1999: 16). Podstawową funkcją, którą powinna spełniać rachunkowość jest funkcja informacyjna.

Podstawowy zakres informacji z systemu rachunkowości dotyczy sytuacji majątkowej i finansowej analizowanego podmiotu (bilans) oraz zrealizowanego wyniku finansowego (rachunek zysków i strat). Można zatem przyjąć, że tego rodzaju informacje, to jest o stanie majątku, strukturze finansujących go kapitałów oraz o wypracowanym zysku/stracie za badany okres obrachunkowy są najbardziej interesujące dla przedsiębiorców działających w formie małych firm. Istotnym jest fakt, że pomiar majątku, kapitałów i wyniku finansowego, jako okresowego przyrostu kapitałów własnych, może odbywać się przy zastosowaniu jedynie wielkości bilansowych.

7. Model pomiaru zysku ekonomicznego w ujęciu teoretycznym

Barierą wdrożenia pełnej rachunkowości w małych firmach na wzór rozwiązań stosowanych w firmach podlegających prawu bilansowemu jest zbyt wysoki koszt stosowania systemu ksiąg rachunkowych. Warto jednakże opracować adekwatny dla małych firm

model rachunkowości, który pozwala na tworzenie istotnych informacji ekonomiczno-financekowskich o małej firmie bez nadmiernych utrudnień, który jest prosty w praktycznym stosowaniu, a jednocześnie zapewnia efektywny pomiar kapitału i zysku. Modelowanie systemu rachunkowości dla małych firm w wymiarze praktycznym należy poprzedzić wskazaniem odpowiedniego modelu pomiaru, zgodnie z teoretycznymi zasadami rachunkowości.

Punktem wyjścia dla proponowanych w tym opracowaniu rozwiązań jest model wskazany przez M. Dobiję (2001: 23–32), który jest oparty na rachunkowości jednowymiarowej. Model ten pozwala na efektywny pomiar zysku bez konieczności stosowania rachunku kosztów obowiązującego w pełnej księgowości i opiera się jedynie na pomiarze wielkości bilansowych. Ponieważ zysk jest różnicą pomiędzy przyrostem aktywów a przyrostem zobowiązań, zatem jego pomiar może być oparty na formule:

$$Zysk = \Delta E = \Delta SPN + \Delta PA - \Delta D$$

gdzie: E – kapitał własny, SPN – środki pieniężne, PA – pozostałe aktywa, D – zobowiązania.

Zysk za okres obrachunkowy jest przyrostem kapitału własnego, a przyrost ten mierzony jest poprzez zmianę stanu aktywów i zobowiązań, a więc jedynie wielkości bilansowych. Formuła pomiaru zysku wywiedziona jest z zasady dualizmu: aktywa = kapitały, jest to więc rachunkowość podwójna, mimo że jednowymiarowa.

Punktem wyjścia do rozważań nad stosownym modelem pomiaru zysku dla małych firm było nawiązanie do podstawowej zasady rachunkowości – zasady dualizmu:

$$Aktywa = Pasywa.$$

Zasada ta prezentuje dualne podejście do majątku jednostki gospodarczej, raz opisuje go od strony rzeczowej (aktywa), z drugiej zaś strony wskazuje prawa własności do aktywów poprzez wyodrębnienie wartości zaangażowanego kapitału własnego i obcego (zobowiązań). Równanie bilansowe można więc zapisać:

$$A = E + D$$

gdzie: A – aktywa firmy, E – kapitał własny, D – zobowiązania.

W teorii jednostki ekonomicznej (Hendriksen i van Breda, 2002: 759–762) przedstawione równanie należy rozumieć jako:

$$Aktywa = Kapitał udziałowców + Zobowiązania.$$

Zgodnie z teorią jednostkową mała firma jest bytem oddzielnym od właścicieli kapitału zaangażowanego w firmę. Mała firma jest właścicielem aktywów i odpowiada za wszystkie zobowiązania, zarówno wobec dostarczycieli kapitału obcego, jak też dostar-

czycieli kapitału własnego. Zysk w teorii jednostki ekonomicznej rozumiany jest jako przyrost kapitału własnego, po zaspokojeniu roszczeń pozostałych kapitałodawców.

Jeśli chcemy zobrazować zmianę wielkości bilansowych, którymi gospodaruje firma w czasie, to przyjmując t i $t+1$ za kolejne momenty bilansowe, możemy zapisać:

$$A_{t+1} - A_t = (E_{t+1} - E_t) + (D_{t+1} - D_t).$$

Przekształcając to równanie otrzymujemy:

$$\Delta E = \Delta A - \Delta D = \text{Zysk}.$$

Formuła ta określa okresowy rezultat działalności gospodarczej – zysk, który jest przyrostem kapitału własnego, wyrażonego jako wartość przyrostu aktywów pomniejszoną o wartość przyrostu zobowiązań.

Z uwagi na uwarunkowania funkcjonowania małych firm, adekwatny model pomiaru zysku opiera się na najprostszych rozwiązaniach – na modelu rachunkowości jednowymiarowej. Rachunkowość jednowymiarowa jest historycznie najwcześniejsza i typowa dla małych jednostek. Na modelu jednowymiarowej rachunkowości podwójnej opiera się teoria własnościowa (Hendriksen i van Breda, 2002: 759–760). Ponieważ w modelu rachunkowości jednowymiarowej nie mierzy się wielkości wynikowych, przychody i koszty rozumiane są odpowiednio jako przyrosty i zmniejszenia aktywów. Podatki stanowią rodzaj kosztu, a dywidendy są równoznaczne z wycofaniem kapitału. Ochrona kapitału przedsiębiorcy wymaga zaliczenia do kosztów prowadzenia działalności firmy kosztów pracy właściciela, członków jego rodziny, wspólników oraz kosztu kapitału własnego. Koszt kapitału własnego nie jest kosztem księgowym, ale także powinien być uwzględniony w rachunku ekonomicznym małej firmy, co jest postulatem wielu środowisk naukowych (Anthony, 1982: 171–203). Zatem zgodnie z teorią jednostki ekonomicznej, powstają zobowiązania firmy wobec właścicieli. Model rachunkowości wzbogacony o te elementy jest adekwatny do specyfiki małych firm, gdzie właściciel działa jako osoba fizyczna bądź jako przedsiębiorca – wspólnik spółki cywilnej, a jego celem jest pomnażanie kapitału własnego. Opierając się na modelu jednowymiarowej rachunkowości podwójnej proponuje się model pomiaru zysku dla małych firm przy wykorzystaniu wielkości bilansowych:

$$\text{Zysk} = \Delta E = \Delta SPN + \Delta PA - \Delta D$$

gdzie: oznaczenia jak wcześniej.

Pomiar zmiany stanu kapitału własnego, czyli okresowego wyniku finansowego jest efektem pomiaru zmiany pomiędzy dwoma momentami bilansowymi następujących wielkości:

- salda przepływów pieniężnych (ΔSPN);
- zmiany wartości aktywów innych niż pieniężne (ΔPA);
- zmiany stanu zobowiązań (ΔD).

Zatem pomiar zysku oparty na wielkościach bilansowych nie wymaga pomiaru przychodów i kosztów. Przyjęty model rachunkowości jednowymiarowej w odniesieniu do małych firm determinuje zakres systemu ewidencyjnego.

8. Model pomiaru zysku ekonomicznego w ujęciu praktycznym

Organizując pomiar wielkości bilansowych podanych w formule algebraicznej modelu, potrzebne jest opracowanie urządzeń ewidencyjnych, które umożliwią pomiar wskazanych kategorii ekonomicznych. Są to następujące urządzenia²:

- arkusz inwentaryzacyjny otwarcia okresu obrachunkowego;
- arkusz inwentaryzacyjny zamknięcia okresu obrachunkowego;
- arkusz bilansu;
- rejestry do prowadzenia systematycznych zapisów:
 - dziennik – rejestr kasowo-bankowy;
 - kapitały właścicieli;
 - kredyty;
 - środki trwałe;
 - wpływy / należności;
 - zapłaty / zobowiązania;
 - zobowiązania podlegające kapitalizacji;
 - koszty pracy.

Rejestr *dziennik – rejestr kasowo-bankowy* spełnia dwie główne funkcje: służy do ewidencji operacji gospodarczych w ujęciu chronologicznym oraz do kontroli przepływu środków pieniężnych. Każdemu zapisowi towarzyszy równoczesny zapis danej operacji w jednym z pozostałych rejestrów, który to zapis ma wymiar zastosowania porządku systematycznego w ujmowaniu operacji gospodarczych. Dzięki tej procedurze może być spełniona podstawowa funkcja kontrolna w zakresie kompletności dokonywania zapisów w systemie ewidencyjnym rachunkowości dla małych firm. W tabeli 1 prezentuje się sposób ujęcia typowych operacji gospodarczych w pozostałych rejestrach.

Podsumowując, przedstawione sposoby ujmowania wielkości ekonomicznych w systemie ewidencyjnym na potrzeby pomiaru zysku w małej firmie, w nawiązaniu do algebraicznej formuły pomiaru zysku, można zauważyć ogólnie, że:

- ΔSPN – zmianę stanu środków pieniężnych mierzy się poprzez dokonywanie zapisów wpływów i wydatków w urządzeniu *dziennik – rejestr kasowo-bankowy* i potwierdza się inwentaryzacją stanu środków pieniężnych w kasie i na rachunku bankowym na początku i końcu okresu obrachunkowego;
- ΔPA – pomiar zmiany stanu pozostałych aktywów wynika z arkuszy *inwentaryzacji*, arkusza *wpływy / należności* oraz *środki trwałe*;
- ΔD – pomiar zmiany stanu zobowiązań wynika z prowadzenia rejestrów *zapłaty / zobowiązania*, *zobowiązania podlegające kapitalizacji* oraz *kredyty*.

² Opis budowy i funkcji tych urządzeń zawarto w pracy: Szot-Gabryś, 2008: 93–100.

Tabela 1. Sposób ujęcia operacji gospodarczych w rejestrach

Typowe operacje	Urządzenie ewidencyjne (rejestr)						
	kapitały właścic.	kredyty	środki trwałe	wpływy /należności	zapłaty/ zobowiąz.	zobowiąz. podleg. kapitaliz.	koszty pracy
Sprzedaż produktów i usług (powstanie należności)				+			
Wpływ środków pieniężnych z tytułu sprzedaży produktów				+			
Sprzedaż środków trwałych			+				
Zakup środków trwałych			+				
Wpływ środków pieniężnych z tytułu kredytów i pożyczek		+					
Splata rat kredytów i pożyczek		+					
Splata odsetek od kredytów i pożyczek					+		
Zakupy na kredyt kupiecki					+		
Splata zobowiązań z tytułu zakupów towarów i usług					+		
Zapłata podatków					+		
Wypłata wynagrodzeń dla pracowników					+		
Pomiar kosztu pracy właścicieli						+	+
Pomiar kosztu odsetek od kapitału						+	
Splata zobowiązań kapitalizowanych						+	
Wprowadzenie dodatkowego kapitału do firmy przez właścicieli	+						
Wycofanie kapitału przez właścicieli	+						
Podział zysku / pokrycie straty	+						

Źródło: Szot-Gabryś, 2008: 111.

W kategorii *zobowiązania* mieszczą się także zobowiązania firmy wobec właścicieli, za pracę na rzecz firmy i z tytułu odsetek od udostępnionego firmie kapitału. Jeśli na koniec okresu obrotowego pozostają niepokryte zobowiązania firmy wobec właścicieli, to mogą być one na otwarcie kolejnego okresu zamienione na kapitał danego właściciela, bowiem są to zobowiązania podlegające kapitalizacji. Wartość tego zobowiązania na otwarcie kolejnego okresu obrotowego powinna być ujęta jako dodatkowy wkład kapitałowy właściciela do firmy i powiększyć kapitał własny. Natomiast pobór

środków pieniężnych (lub aktywów rzeczowych), przekraczający wartość zobowiązań kapitalizowanych jest uszczupleniem kapitału własnego firmy.

Zaprezentowany system ewidencyjny umożliwia bardzo prosty sposób pomiaru zysku ekonomicznego za okres obrachunkowy. Zysk w tym systemie jest przyrostem kapitału własnego, a kapitał własny w bilansie otwarcia, a także w bilansie zamknięcia okresu obrachunkowego jest wielkością wynikową, mierzoną zgodnie z regułą bilansową:

$$\text{Aktywa} - \text{Zobowiązania} = \text{Kapitał własny}.$$

9. Procedura wdrożenia modelu

Procedura stosowania modelu pomiaru zysku dla małych firm składa się z następujących kroków (Szot-Gabrys, 2009: 65–69):

- K 1 – pierwszym krokiem jest wybór okresu obrachunkowego;
- K 2 – przed rozpoczęciem systematycznej ewidencji z zastosowaniem rejestrów należy dokonać wyceny kapitału ludzkiego właścicieli i wspólników w celu wyznaczenia normatywnego kosztu pracy 1 godziny danej osoby³;
- K 3 – należy ustalić następnie poziom kosztu alternatywnego dla kapitału zaangażowanego w prowadzenie działalności małej firmy;
- K 4 – kolejnym krokiem jest inwentaryzacja aktywów (po ich jednoznacznym przypisaniu do firmy), w tym stanu środków pieniężnych w kasie i na rachunku bankowym oraz zobowiązań i ich wycena. Na tej podstawie następuje zestawienie poszczególnych pozycji bilansu i ukazanie struktury kapitału. Składniki rzeczowe aktywów wycenia się według godziwych cen rynkowych;
- K 5 – następnie należy dokonać otwarcia rejestrów *dziennik – rejestr kasowo-bankowy, wpływy / należności, zapłaty / zobowiązania, kapitały właścicieli, kredyty* stanami początkowymi z bilansu, potem wprowadza się do nich systematyczne zapisy odpowiadające operacjom gospodarczym. Rejestr *kapitały właścicieli* ukazuje kapitał przypisany każdemu właścicielowi, a *kredyty* zaciągnięte zobowiązania kredytowe i pożyczkowe. W rejestrze *kapitały właścicieli* ewidencjonuje się podniesienie kapitałów, poprzez dodatkowy wkład rzeczowy bądź pieniężny właściciela, albo wycofanie kapitału. Na koniec okresu obrachunkowego przenosi się do tego rejestru informacje o poziomie zobowiązań firmy wobec właściciela z rejestru *zobowiązania podlegające kapitalizacji*, a także dopisuje się kwotę przypadającą danemu właścicielowi z podziału zysku firmy, bądź odejmuje się kwotę partycypacji danego właściciela w pokryciu straty firmy. Systematyczny pobór gotówki z kasy przez właściciela na cele prywatne rejestrowany jest w rejestrze *zobowiązania podlegające kapitalizacji*, i traktowany jest jako spłata zobowiązań pła-

³ Pomiar kosztów pracy właściciela, wspólników i członków jego rodziny w małej firmie stanowi odrębny, ważny problem teoretyczny i praktyczny, jednakże w tym opracowaniu z uwagi na brak miejsca nie będzie rozwijany. Metodologia pomiaru kosztów pracy na podstawie kapitału ludzkiego osoby pracującej zaprezentowana jest między innymi w pracy M. Dobii (Dobja, 1997b: 29–31).

wych firmy wobec właściciela oraz zobowiązań wynikających z tytułu użyczenia kapitału. Zaciągnięcie kredytu oraz spłata rat kapitałowych ewidencjonowane są w rejestrze *kredyty*. Spłata odsetek ma odzwierciedlenie w rejestrze *zapłaty / zobowiązania*. Rejestr *wpływy / należności* służy do ewidencji sprzedaży i ukazuje wpływ środków pieniężnych z tytułu sprzedaży (wpływ jest zrealizowaniem należności) oraz stan należności handlowych. Rejestr *zapłaty / zobowiązania* ukazuje ruch środków pieniężnych z tytułu pokrywania zobowiązań oraz niepokryte zobowiązania, przy czym dotyczy to zobowiązań handlowych, odsetkowych, ubezpieczeniowych i innych, które muszą być pokryte poprzez wydatkowanie środków pieniężnych. Rejestr *zobowiązania podlegające kapitalizacji* służy do ewidencji zobowiązań firmy wobec właściciela za udostępnienie kapitału i świadczenie pracy na rzecz firmy. W praktyce przedsiębiorca dokonuje poboru z kasy firmy środków pieniężnych jako źródła swoich dochodów na cele prywatne i ta operacja ewidencjonowana jest jako spłata zobowiązań płacowych firmy wobec właściciela. Wysokość tego zobowiązania wynika z określenia normatywnego kosztu godziny pracy danej osoby oraz pomiaru czasu pracy. Pobranie ponad normatywnie ustalone zobowiązanie płacowe prowadzi do uszczuplenia kapitału wspólnika w kapitale własnym firmy. *Zobowiązania podlegające kapitalizacji* niekoniecznie muszą być pokryte przez firmę w formie pieniężnej. Niepokryte zobowiązania tej kategorii podnoszą na początku kolejnego okresu obrachunkowego stan kapitału własnego danej osoby, jako dodatkowy wkład własny. Zakup i sprzedaż środków trwałych i wyposażenia znajduje swoje odzwierciedlenie w rejestrze *środki trwałe*. Deprecjacja majątku posiadanego i zakupionego w trakcie trwania okresu obrachunkowego uwiadczenia się w momencie wyceny majątku przy sporządzaniu inwentaryzacji na zamknięcie okresu obrachunkowego, bowiem deprecjacja która nastąpi w trakcie okresu obrachunkowego znajdzie swoje odzwierciedlenie poprzez utratę ich wartości rynkowej. Każda operacja gospodarcza zapisywana jest w systemie ewidencyjnym pierwotnie w rejestrze *dziennik – rejestr kasowo-bankowy* ze wskazaniem korespondującego zapisu w innym urządzeniu ewidencyjnym. Każdy zapis dokonywany jest na podstawie stosownego dokumentu księgowego;

- K 6 – na koniec okresu obrachunkowego następuje podsumowanie obrotu w każdym rejestrze. Dane o stanie należności i zobowiązań z rejestrów *wpływy / należności, zapłaty / zobowiązania i kredyty* umożliwiają dokonanie inwentaryzacji tych wielkości ekonomicznych, a w szczególności poziomowi nie pokrytych zobowiązań handlowych i kredytowych. Inwentaryzacji i wycenie podlegają środki trwałe i obrotowe, w tym stan środków pieniężnych w kasie i na koncie bankowym;
- K 7 – po dokonaniu inwentaryzacji na koniec okresu obrachunkowego poszczególne wielkości ekonomiczne wprowadza się do bilansu zamknięcia. Prowadzenie w ciągu okresu obrachunkowego systematycznych zapisów w rejestrze *kapitały właścicieli*, gdzie uwzględnia się na koniec okresu także nie pobrane wynagrodzenie za pracę i za zaangażowanie kapitału w działalność firmy jako dodatkowy wkład kapitałowy właściciela, pozwala na wyznaczenie *kapitału właściciela na koniec okresu obrachunkowego*. Natomiast zysk ekonomiczny mierzy się z punktu widzenia firmy i jego wartość niekoniecznie musi się pokrywać z wartością ka-

kapitału właściciela (bądź sumą kapitałów właścicieli) na zakończenie okresu obrachunkowego, bowiem ta kategoria informuje o wyniku ruchu w okresie obrachunkowym w sekcji kapitały dostarczyciela kapitału. Na koniec okresu obrachunkowego należy do kapitału właściciela dopisać jego udział w zysku, bądź odjąć kwotę partycypacji w stracie. Natomiast zgodnie z zasadą bilansową kapitał własny firmy jest różnicą pomiędzy sumą bilansową (z aktywów) a zobowiązaniami, gdzie oprócz zobowiązań względem podmiotów zewnętrznych mogą znaleźć się zobowiązania firmy wobec właścicieli. Zatem zysk za okres obrachunkowy jest różnicą pomiędzy kapitałem własnym na koniec okresu obrachunkowego, a kapitałem własnym na początek okresu obrachunkowego, po uwzględnieniu korekt o wycofanie / wprowadzenie dodatkowego kapitału przez właścicieli w trakcie okresu obrachunkowego.

Zysk jest więc wielkością wynikową i mierzony zgodnie z powyżej zaprezentowaną procedurą stanowi nadwyżkę jaka pozostaje po pokryciu wszystkich zobowiązań firmy związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, także wobec właścicieli. W praktyce tak mierzony zysk może okazać się wielkością ujemną, co oznacza, że zaangażowany w działalność gospodarczą firmy kapitał uległ uszczupleniu.

Proponowany system rachunkowości dla małych firm ma zaprojektowaną niezależną ewidencję od stosowanej przez firmę ewidencji podatkowej, ale możliwe jest korzystanie z danych dostarczanych przez ewidencję podatkową. Podstawą dokonywania zapisów w modelu ewidencyjnym są dokumenty księgowe sporządzane i otrzymywane na potrzeby ewidencji podatkowej, uzupełnione o ewidencję kosztów pracy i kapitału właścicieli oraz przepływu aktywów pomiędzy firmą a właścicielami.

Zakończenie

Celem opracowania było wskazanie teoretycznych i praktycznych aspektów modelowania w rachunkowości. Zagadnienie to zobrażowano na przykładzie modelu rachunkowości, opracowanego przez autorkę dla małych firm. Problem badawczy podjęty w tym opracowaniu, rozwiązany został zatem w dwóch płaszczyznach. Pierwsza, to rozważania teoretyczne, które doprowadziły do logicznie uzasadnionego modelu pomiaru zysku. Druga, to organizacja systemu ewidencyjnego, umożliwiająca zastosowanie opracowanego modelu w praktyce. W efekcie powstał pożądaný system rachunkowości dla małych firm.

Model rachunkowości dla małych firm z metodologicznego punktu widzenia jest produktem normatywnego podejścia badawczego do budowania teorii. Weryfikacja modelu normatywnego odbywa się na gruncie:

- analizy teoretycznej, która wskazuje logiczną niesprzeczność modelu, oraz
- na drodze empirycznej, poprzez wykazanie stosowności praktycznej modelu oraz korzyści wynikających z jego zastosowania w kontekście postawionych celów.

Badania empiryczne przeprowadzone przez autorkę (Szoł-Gabrys, 2008) potwierdziły, że model rachunkowości dla małych firm dobrze spełnia zamierzone cele i może funkcjonować w rzeczywistości gospodarczej.

Założenia koncepcyjne modelu rachunkowości dla małych firm warto przyrównać do ogólnie akceptowanych zasad rachunkowości wskazując, że sformułowana teoria rachunkowości dla małych firm mieści się w tych założeniach. Naczelna koncepcja rachunkowości w odniesieniu do cech jakościowych informacji rachunkowej wskazuje, że informacje z systemu rachunkowości mają zapewnić ukazanie prawdziwego i rzetelnego obrazu sytuacji majątkowej i finansowej jednostki gospodarczej. Zaprezentowany w tym opracowaniu model rachunkowości dla małych firm umożliwia takie poznanie.

Model rachunkowości dla małych firm w aspekcie teorii rachunkowości jest efektem rozwiązywania problemów poznawczych i decyzyjnych rachunkowości:

- poznania teoretycznego – odwzorowania istniejących faktów z rzeczywistości, które nie miały do tej pory narzędzia pomiaru – np. jaka jest struktura majątku i kapitału małej firmy? Jaki jest przyrost kapitału własnego?
- poszukiwanie odpowiedzi i podjęcie decyzji – jaką postać winien mieć system ewidencyjny aby efektywnie mierzyć wskazane wielkości? – co znalazło swoje rozwiązanie w zaproponowanym systemie ewidencyjnym.

W aspekcie użytkownika informacji model rachunkowości dla małych firm rozwiązuje problemy poznawcze, typu: jaki jest poziom zysku i przyrostu kapitałów, jaka jest wartość majątku, która jest do dyspozycji firmy? Poznanie to może być podstawą do podejmowania decyzji przez właściciela firmy. Model dostarcza więc informacji do podejmowania racjonalnych decyzji zarządczych.

Bibliografia

- Anthony R.N., *Equity Interest – Its Time Has Come*, "Journal of Accountancy", December 1982.
- Brzezin W., *Rachunkowość sensu stricto i sensu largo*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP, 56/2000.
- Brzezin W., *Ogólna teoria rachunkowości na przełomie XX i XXI wieku*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, Zeszyt Specjalny nr 40/1997.
- Brzezin W., *Ogólna teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa 1995.
- Burzym E., *Rachunkowość przedsiębiorstw i instytucji*, PWE, Warszawa 1980.
- Dobija M., *Modelowanie rachunkowości dla małych firm rodzinnych*, Materiały na konferencję naukową, Szczecin 2001.
- Dobija M. (red.), *Organizacja rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 1999.
- Dobija M., *Rachunkowość zarządcza i controlling*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- Dobija M., *Koncepcja wartości aktywów społecznych w sprawozdaniu bilansowym*, „Master of Business Administration”, 1/1997.
- Dobija M., *Metoda empirycznych miar prawdopodobieństwa w rachunkowości*, Akademia Ekonomiczna w Krakowie, Zeszyty Naukowe, Seria specjalna: Monografie, Nr 84, Kraków 1988.
- Hendriksen E.A., van Breda M.F., *Teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Ijiri Y., *The Nature of Accounting Research*, "The Accounting Review", Supplement, Vol. XLVII/1972.
- Kurek H., Zielińska H., *Współczesne znaczenie terminu rachunkowość*, „Ekspert”, 2/1998.
- Mazur M., *Cybernetyka i charakter*, Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości im. Bogdana Jasińskiego w Warszawie, Warszawa 1999.

- Messner Z., *Funkcje współczesnej rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP, tom LI, Warszawa 1999.
- Nowak E. (red.), *Leksykon rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Samuelson W.F., Marks S.G., *Ekonomia menedżerska*, PWE, Warszawa 1998.
- Sawicki K. (red.), *Rachunkowość finansowa*, PWE, Warszawa 1999.
- Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1989.
- Szot-Gabryś T., *Model pomiaru zysku ekonomicznego w małej firmie*, „Nauka i Gospodarka”, 2009/2, Kraków 2009.
- Szot-Gabryś T., *Model pomiaru zysku ekonomicznego w małej firmie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Umiejętności im. S. Staszica w Kielcach, Kielce 2008.
- Turyna J., *System informacyjny rachunkowości a podejmowania decyzji zarządczych: studium badawcze – część I*, „Controlling i Rachunkowość Zarządcza w Firmie”, nr 2/1999.
- Weetman P., *Financial & Management Accounting. An Introduction*, Second edition, Pearson Education Limited, Harlow 1999.
- Wójtowicz P., *Metodologiczne aspekty badań naukowych w rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, tom 1(57)/2000.

Modelling in Accounting. Theoretical and Practical Dimensions

Summary

Accounting in the theoretical approach is a scientific discipline based on specific paradigms. In the practical aspect, accounting manifests itself through the introduction of a system for measurement of economic quantities which operates in a particular business entity. A characteristic of accounting is its flexibility and ability of adaptation to information needs of information recipients.

One of the main currents in the development of accounting theory and practice is to cover by economic measurements areas which have not been hitherto covered by any accounting system (it applies, for example, to small businesses, agricultural farms, human capital), which requires the development of an appropriate theoretical and practical model. The article illustrates the issue of modelling in accounting based on the example of an accounting model developed for small businesses, i.e. economic entities which are not obliged by law to keep accounting records.